

VÕRU KEELE AABITSAÕPE

Kääpa Põhikool

Valikaine valimise põhimõte:

Võru keel (murre) on ajaloolise Võrumaa traditsiooniline rahvakeel, mis lõunaeesti keele ühe osana on olnud 17. sajandi keskelt kuni 19. sajandi keskpaigani kasutusel kohaliku kiriku- ja koolikeelena. Ajalooline Võrumaa moodustub nüüdsest Võru, Põlva ja osaliselt Valga ning Tartu maakonnast: sellesse kuuluvad kunagised Karula, Hargla, Kanepi, Urvaste, Rõuge, Põlva, Räpina ja Vastseliina kihelkonnad. Ajaloolisel Võrumaal on Eesti muude piirkondadega võrreldes tunduvalt paremini säilinud traditsiooniline keelekasutus, kombestik ja omakultuur. Õppeaine Võru keel ja kultuur õppimine annab õpilastele teadmisi võru keele ja kultuuriloo, oma kodupaiga ja –kihelkonna kohta, suurendab austust varasemate põlvkondade kogemuste vastu ja vastutustunnet oma kodupaiga tuleviku suhtes ning aitab kaasa võru keele ja kultuuri säilitamisele. Oluline on arendada noorema põlvkonna oskust kohalikku keelt kuulata, kõnelda, lugeda ja kirjutada (kommunikatiivsed oskused).

Kääpa kooli 3. ja 4. klassis õpitakse võrukeelset aabitsaõpet (35t +35 t).

Võrukeelne aabitsaõpe koosneb võru keele algõppest ja lugemisõpetusest. Algõppe läbinud õpilased peavad aru saama võrukeelsest kõnест, väärtustama kohalikku keelt ja oskama lugeda võrukeelset teksti. Võrukeelne kodulugu arendab edasi võrukeelse suhtluse oskusi, tutvustab kodupaika ja –kihelkonda ning ajaloolist Võrumaad. Võru keel ja kirjandus hõlmab kolme valdkonda: võru keele eripära ja keele ajalugu; rahvaluule (kombestik, uskumused, tähtpäevad, rahvalaulud jms); Võrumaa kirjanikud, võrukeelne kirjandus.

1. VÕRUKHEELNE AABITSAÕPE

3. klass – võru keele algkursus (tähtioppus) – 35 tundi

4. klass – võrukeelne lugemisõpetus (kiräoppus) – 35 tundi

1. 1. Õppe-eesmärgid

Võrukeelse aabitsaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- väärtustab võru keelt;
- tunneb algsõnavara ja mõistab lihtsamat võrukeelset kõnet;
- püüab rahuldavalt omandada võrukeelset hääldust;
- oskab lugeda võru kirjaviisis kirja pandud teksti;
- oskab kõneteemade ulatuses ennast võru keeles rahuldaval tasemel väljendada.

1. 2. Õppesisu

Hääldusoskused. Häälik ja täht; võru keele häälikute ja häälikuühendite hääldamine.

Keeleteadmised. Häälik ja täht. Võru keele häälikud ja nende märkimine võru-setu kirjaviisis: q(larüngaalklusiil), y (kõrge õ), pehmenusmärk´, ts ja ds.

Ainsus ja mitmus.

Asesõnad: maq, saq, timä, miiq, tiiq, nimäq.

Küsisõnad: kon, määne, minkperäst, ku pall'o.

Tagaeitus.

Tegusõnad.

Tekstid.

Võrukeelne rahvalaul: lastelaulud, laulumängud, liisusalmid, tähtpäevalaulud.

Muinasjutud ja muistendid. Vanasõnad, mõistatused.

Luuletused, lühijutud, kahekõned, lühinäidendid.

Võrukeelne omalooming. Kõnearendus- ja lugemisteemad

MINA ISE JA MEIE PERE (MAQ ESIQ JA MUQ PERE).

Nimi, vanus, välimus, elukoht, lemmik- tegevused; pereliikmed ja sugulased; ühistegevused.

KODUKOHT (KODOKOTUS).

Linna- või maakodu; kodu- ja metsloomad, puud-põõsad; lemmikloomad; kodutalu, - küla, -vald või –linn, kodutänav.

KOOL JA OMA KLASS (KUUL'JA UMA KLASS).

Õppeained, kooliasjad, koolisõbrad.

ELURING (ELOTSÕOR). Ilm; päike ja kuu; päev ja öö; kellaeg; nädalapäevad, kuud; aastaajad.

TUNTUMAD RAHVAPÄRASED TÄHTPÄEVAD (RAHVAKALENDRI TÄHT-PÄÄVÄQ).

Aeg: tuntumad endisaegsed kombed; tähistamine tänapäeval)

1. 3. Õppetegevus

Kuulamine.

Võrukeelse kõne (õpetaja, hea kodumurde kõneleja, vanavanemate kõne, lindistatud võrukeelne tekst) kuulama õppimine ja sellest aru saamine. Kaasõpilaste kõne ja ettelugemise kuulamine ning kuuldu mõistmine. Õpetaja võrukeelsete korralduste kuulamine ja kuulamisülesannete täitmine. Võrukeelsete laulude, luuletuste, muinasjuttude, lühitekstide kuulamine.

Kõnelemine.

Õpetaja võrukeelsetele küsimustele lühidalt vastamine kõneteemade ulatuses. Etteloetud teksti kordamine.

Küsimuste moodustamine.

Kahekõnedes, rollimängudes ja lühinäidendites osalemine.

Teretamine ja hüvastijätmine.

Palumine, tänamine, vabandamine. Andmine ja vastuvõtmine.

Tee või aadressi küsimine ja juhatamine. Ostmine ja müümine. Suhtlemine loodusega: tänamine ja palumine.

Lugemine.

Võrukeelse teksti häälega ja endamisi lugema õppimine.

Võrukeelse luuletuse ilmikas lugemine. Lindile lugemine.

Kirjalike tööjuhiste lugemine ja mõistmine õpetaja abiga.

Kirjutamine.

Üksikute sõnade ja lausete kirjutamine. Lünkteksti tegemine ja võrukeelsete harjutuste täitmine. Ristsõnade lahendamine. Pildile selgitavate sõnade ja lausete lisamine. Lihtsate lühikeste lausete moodustamine sõnastiku abil. Lühietteütluste kirjutamine ja lühijutukeste koostamine. Kirjakeelsetele sõnadele kõneteemade ulatuses võrukeelsete vastete leidmine ja vastupidi. Lihtsate tõlkelausete koostamine (õpetaja või sõnastiku abiga).

Muud õppetegevused.

Võrukeelsete liikumis- ja laulumängude mängimine. Lihtsate rahvalaulude laulmine. Valmistumine võrukeelseteks esinemisteks kooliüritustel ning maakondlikel murdeluule-, murdenäidendite- ja laulupäevadel.

1. 4. Õpitulemused

Õpilane

- eristab võru keele häälikuid kõnes ja oskab neid üles märkida;
- oskab võru keele kirjakeelest erinevaid häälikuid arusaadavalt hääldada;
- saab aru võrukeelsetest korraldustest ja tööjuhenditest;
- saab õpitud sõnavara ulatuses aru võrukeelsest kõnest;
- oskab rahuldavalt lugeda võrukeelset teksti;
- oskab lihtsamatele võrukeelsetele küsimustele vastata ja ise lihtsaid küsimusi moodustada;
- oskab kõneteemade piires ennast võru keeles arusaadavaks teha;
- oskab peast mõnda vabalt valitud võrukeelset luuletust ja rahvalaulu;
- teab mõnda võrukeelset muinasjuttu või muistendit;
- oskab kirjutada võrukeelseid sõnu ja lauseid ning lühietteütlust, jutukesti.

1. 5. Õppekirjandus ja lisamaterjalid

1. 5. 1. Õppekirjandus

- P. Hagu, Jüvä Sullõv, Kauksi Ülle, M. Kõivupuu, N. Reimann. ABC–kiräoppus (võrukeelne aabits ja lugemik). 1997.
- N. Reimann, M. Faster. Tüüvihk ABC – kiräoppusõ manõq (töövihk algklassiõpilastele). 2000.
- N. Reimann. Tiijuht ABC – kiräoppusõ manõq (metoodiline käsiraamat aabitsaõpetajale tööks algklassides). 2000.
- M. Faster. Piltsynastu latsilõ (piltsõnastik lastele). 2004.

1. 5. 2. Lisamaterjalid

- Mino Võromaa.) Võro Instituut 1995–2005. (iga-aastased kooliõpilaste võrukeelsete kirjatööde kogumikud)
- M. Kõivupuu. Tsirr-virr lõokõnõ. 2001. (lõunaeeesti laule tutvustav laulik koos kassetiga)
- Laulami latsiga. Laulami latsilõ. Võro Instituut, 2005. (lastelaulude kasset)